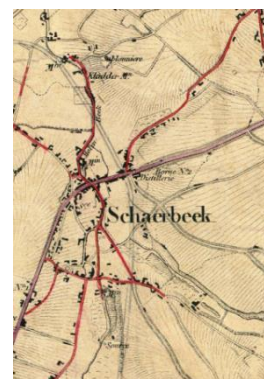

Terug naar de bron, deel 7: de bronnen van de Maalbeekvallei.
Van de Ter Kamerenabdij in Sint-Joost-ten-Node
Activiteitenverslag van 22 oktober

In het verleden voorzag **de Maalbeek** vier gemeentes van water: Elsene, Etterbeek, Sint-Joost en Schaarbeek. Dat water werd gebruikt door de bevolking, maar het diende ook om het rad te laten draaien van de molens die graan vermaalden. Aan die activiteit, het malen, heeft de Maelbeek waarschijnlijk ook haar naam te danken. Net zoals bij de Zenne het geval was, zorgden de groeiende verstedelijking en de toenemende vervuiling van de waterloop ervoor dat de beek halverwege de 19de eeuw moest worden overwelfd. Terwijl ze op de kaarten van Vandermaelen (1846-1852) nog staat aangegeven, is op de Atlas van de Waterlopen uit 1882 geen spoor meer van de Maalbeek te vinden...

In de sterk verstedelijkte vallei is het natuurlijk niet gemakkelijk om de bronnen terug te vinden die de beek toen voedden. Er is een bron waarvan recentelijk werd gedacht dat ze **de oorspronkelijke bron van de Maalbeek** was. Ze bevindt zich in een rechthoekig bekken achteraan de kerk van de Onze-Lieve-Vrouw Ter Kamerenabdij. Maar nieuwe ontdekkingen spreken die hypothese tegen.

Tijdens onderzoek van Leefmilieu Brussel en Ecotechnic werd een gemetselde opening uit de 19de eeuw ontdekt van waaruit over de lengte van het bekken helder water stroomt. Dat spui eindigt na enkele tientallen meters, aan de voet van de helling die de vallei onderbreekt en waarboven zich de weg bevindt.

Aan het uiteinde van het spui verschijnt een leiding met een veel kleinere diameter. Daaruit komt het water. De bron van de Maalbeek bevindt zich dus verder dan het domein van de abdij. Uiteraard is het moeilijk om het water via die kleine leiding stroomopwaarts te volgen en te zien waar het vandaan komt. Volgens de oude Ferrariskaarten (1777) zou de bron zich in de huidige Solbosch-buurt bevinden, waar de ULB staat. Enkele tientallen meters stroomafwaarts van het bekken houdt het spui op en wordt het vervangen door een metalen leiding. De voortgang van het water wordt er erg gehinderd door de vele afvoerleidingen en ander afval. Uiteindelijk komt het water van de Maalbeek weer bovengronds om dan in de Vijvers van Elsene uit te monden.

Na de vijvers komen we bij het Flageyplein. Vroeger werd die ruimte door een vijver ingenomen. Vandaag bevindt zich daaronder een stormbekken dat bij hevige regen **overstromingen** moet helpen voorkomen. Naast die wijze van overstromingsbeheer groeit bij de bewoners van de vallei ook een gedifferentieerde en solidaire aanpak. Hierbij wordt het regenwater (via dakgoten, ...) bijgehouden op de plek waar het terechtkomt. Het wordt opgeslagen in reservoirs of het wordt via greppels door de grond opgenomen, om te vermijden dat het water in de riolering terechtkomt.

Aan de rand van het Flageyplein staat een eerste van vijftien informatiepanelen die de **'Eigenwijze Maalbeekwandeling'**¹ aangeven. Die wandeling is opgesteld op initiatief van de Staten-Generaal van het Water in Brussel (SGWB) en met de hulp van de bewoners, in het kader van het Duurzaam Wijkcontract Maalbeek. Ze leidt de wandelaars langs de oude en recente geschiedenis in het spoor van de verdwenen Maalbeek. Andere panelen vinden we terug in de Graystraat onderaan de vallei, waar de beek vroeger stroomde. Aan de overkant van de spoorweg komt het regenwater in een greppel uit die zich langs de hele Tweebruggenstraat uitstrekt.

¹ Website 'De Eigenwijze Maalbeekwandeling': <https://curieuses-balades.be/la-curieuse-balade-du-maelbeek/>

Om het Felix Happark te bereiken, verlaten we de bodem van de vallei via de Snoekstraat en steken we op het einde daarvan de Visvijverstraat over. Die twee straatnamen verwijzen naar oude, verdwenen vijvers en naar de visteelt die hier werd beoefend. In het park welt een van de **bronnen van de Broebelaar** op (er is nog een ander bron, bij het Sint-Pietersplein). Het is een beekje waarvan het water vroeger het hertogelijk domein van de Coudenberg en een aantal kloosters en patriciërshuizen voedde. Dit gebeurde via een hydraulische machine die door het water van de Maalbeek werd aangedreven. Helaas verdwijnt dit bronwater vandaag in onze riolen...

De vijver van het **Leopoldpark** even verder stroomafwaarts wordt door minstens twee bronnen bewaterd. Een ervan welt op in een kleine poel langs de vijver en ook naast die poel komt het grondwater op verschillende plaatsen aan de oppervlakte. De Brusselse ondergrond waar dit water doorsijpelt, bestaat uit diverse soorten zand en klei die miljoenen jaren geleden door de zee zijn aangevoerd. Ze rusten op een onderlaag van rotsen die de basis van het vroegere Brabantse bergmassief vormen. De zandsorten zijn waterhoudende lagen die het grondwater vasthouden. We tellen vier tot vijf lagen. De onderste bevindt zich op een diepte van 70 tot 120 m, waar de watertemperatuur ongeveer 19 graden bedraagt. Dit relatief warme water wordt soms voor geothermische doelen opgepompt. Momenteel gebeurt dat een beetje in het wilde weg, het opvangen van dat water moet dus wettelijk worden vastgelegd.

700 m stroomafwaarts van de bron van de Broebelaar wijzen twee panelen op de gevel van een woning in de Pacificatiestraat in (Sint-Joost) erop dat van 1601 tot 1855 op deze plek een **hydraulische machine** stond die het water van de bron van de Broebelaar naar de hoge punten van de stad stuwde. Iets verder herinnert de Waterkrachtstraat ons aan het bestaan van de leidingen waarmee het water naar boven werd gebracht.

Water borrelt op verschillende plekken uit de grond in de ondergrondse parkeergarage van het **Pacific gebouw**, tegenover de Sint-Joostkerk tussen de Pacificatie-, De Bruyn- en Willemsstraat. Het overvloedige water stroomt een paar meters door een goot en wordt daarna naar de riolen gepompt. We bevinden ons in de Maalbeekvallei, naast de oude bedding van de Maalbeek, waar vroeger een vijver was. Wellicht voedde dat water oorspronkelijk de beek. Was hier ooit een bron gewijd aan Sint-Joost? In ieder geval staat deze 7de eeuwse Bretoense kluisenaar er voor bekend dat hij op miraculeuze wijze twee bronnen deed ontspringen met zijn staf, toen zijn metgezel en zijn honden dorst hadden. In Anderlecht werd een soortgelijk mirakel verricht door de lokale Heilige Guido uit de 10de eeuw. Zijn bron is echter in de jaren '50 van de vorige eeuw verdwenen...

Meer weten:

- Dossier 'de brusselse bronnen': <https://www.coördinatiezenne.be/nl/documentatie/dossiers/bronnen.php>
- De Staten Generaal van het Water in Brussel: <https://www.egeb-sgwb.be/>
- Geologische kaarten van Brussel: <https://geodata.environment.brussels/client/view/96aaae8b-a839-4c85-bbb1-286485f1afa5>
- Website 'Eigenwijze wandelingen': <https://curieuses-balades.be/la-curieuse-balade-du-maelbeek/>

We bedanken:

- Carole Dauphin (Leefmilieu Brussel)
- Patrick Paneels (Ecotechnic)
- Michel Basin (Staten-Generaal van het Water in Brussel - SGWB)
- Hans Welens (initiatiefnemer van het 'Bronnenproject')
- Isabelle Tonglet (Natagora – Réseau Nature)
- Xavier Devleeschouwer (Koninkrijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen)
- Ben Dewitte (bewoner van het pand 'Pacific')

Copyright foto's

- Topografische kaart van België (1850-1854) van Philippe Vandermaelen op schaal 1:20 000
- Foto's van de Ter Kamerenabdij , het Felix Happark en de bron (parking) : Hans Welens
- Foto van de greppel (Tweebruggenstraat) : Jean-Charles Leerschool